

Tantárgyi értékelés alóli mentesség jogi és szakmai vonatkozásai

(összeállította: Horváth Tibor Lajos, gyógypedagógus)

I.

Előljáróban meg kell állapítani a közoktatási terület jogszabályai egymásra épülnek, egyúttal magukba foglalják a mérvadó szakmai elveket. A legmagasabb szintű törvényeken át végrehajtási (kormányrendelet) és minisztériumi rendeletek, Oktatási Hivatal irányelvei révén fogalmazzák meg a szakmai előírásokat, eljutnak az adott intézmény szabályozási szintjéig. A jogszabályi összefüggések ismerete nélkül a témául szolgáló mentesítések szakmai háttere sem értelmezhető.

A mentesítéseket illetően a lényegében nem változott a 14/1994. MKM rendelet (a szakszolgálati rendelet jogelődje) által bevezetett szabályozás. A mögötte álló törvény háttér is folytonosságot mutat (LXXIX. 1993. évi Közoktatási törvény, 30. par. 9. bek. – Nktv. 56. par. 1-2. bek.). Ezt Oktatási Hivatal vonatkozó tájékoztatója is megerősíti. A kérdéskör megközelítésénél kiindulópont nem a szakértői vélemény hanem a mentesítésre irányuló szakértői vizsgálat iránti kérelem: 15/2013 EMMI r.) **15. § (1) Az Nkt. 56. § (1) bekezdése alapján egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből a tanuló teljesítményének az értékelése, minősítése alóli mentesítés céljából szakértői vizsgálat indítható:**

a) az iskolai nevelés-oktatás első-hatodik évfolyamán az adott tanév január 31-éig szükség szerint bármikor,

b) az a) pontban meghatározott évfolyamokra vonatkozóan meghatározott határnapot követően annak a tanévnek a március 31. napjáig, amelyben a tanuló az adott tantárgy tanulását megkezdte.

(2)* A szakértői bizottság eljárását az (1) bekezdésben meghatározott célból, az ott megjelölt időszaknál későbbi időpontban csak a szülő kezdeményezheti. A vizsgálati kérelemhez csatolni kell az érintett iskola igazgatójának a vizsgálat szükségességével kapcsolatos egyetértő nyilatkozatát. Az iskola igazgatója a döntéséhez beszerzi a tanuló osztályfőnöke és az adott tantárgyat tanító pedagógus véleményét. Az iskola igazgatója egyetértésének hiányában a szakértői bizottság vezetője vagy az általa erre kijelölt bizottsági tag - a kiskorú tanuló esetén a tanuló és a szülő, nagykorú tanuló esetén a tanuló meghallgatása után - dönt a vizsgálat szükségességéről vagy a kérelem elutasításáról. A kérelem elutasításáról szóló döntést -

határozat formájában - írásba kell foglalni. A döntés tekintetében a szakértői vélemény felülvizsgálatával kapcsolatos rendelkezéseket kell alkalmazni

II. Változatok és következmények

1. **A kérelmet az intézmény nyújtja be és a szülő is aláírja** , az értékelés alóli mentesítést tartalmazó szakértői vélemény kézhezvételét követően az igazgató meghozza a mentesítési határozatot .
2. **A kérelmet a szülő nyújtja be az igazgató egyetértése is rendelkezésre áll és a szakértői javaslat is a fenti tartalmú .**
3. **A szülő nem írja alá az intézmény** , a tanuló tantárgyi értékelés alóli mentesítésére vonatkozó kérelmét . A szülőnek azonban együttműködési kötelezettsége van az iskolával (Nktv. 72.par. 1. bek .) meg kell adnia minden segítséget , figyelemmel kell kísérenie a tanuló fejlődését és tanulmányi előmenetelét . **Amennyiben nem írja alá a szakértői vizsgálat elindításához szükséges kérelmet , az iskolának a tankerülethez kell fordulnia** ahol közigazgatási hatósági eljárás keretében hoznak döntést (229/2012. Korm. r. 42. par. 3. a.)
4. **A tantárgyi értékelés alóli felmentést a szülő kezdeményezi, de az igazgató egyetértési nyilatkozata** (osztályfőnök , szaktanárok elutasítására alapozott) **nem áll rendelkezésre** . A fentebb hivatkozott jogszabály szerint ez esetben , a szakértői bizottság a kiskorú tanuló és a szülő vagy a nagykorú tanuló meghallgatása után dönt a vizsgálat elindításáról vagy a kérelem elutasításáról. Ez utóbbit a szülő a tankerületi központnál megfellebbezheti .

III.

1. A szakértői bizottsági praxis azt mutatja ha nincs igazgatói egyetértés elutasítják a szülő (nagykorú tanuló) felmentésre irányuló kérelmét . Az ok egyszerű , az esetleges tantárgyi felmentések háttérében a tanuló hozzáállása , iskolai pályafutásának eseményei , magatartásának és tanulmányi teljesítményének alakulása található , az érintett pedagógusok szakmai tapasztalataival együtt .

A szakértői bizottság ugyanis mindig az általános és a részképességekre , az iskolai teljesítményre (lásd. kérelem) kiterjedő , részletes , alapos vizsgálatot végez . Kizárólag a

legritkább , szakmailag nagyon megindokolt esetben követi mindezt a mentesítés sokkal inkább az iskolának, a pedagógusnak nyújtanak segítséget abban , a tanulót , az adott tantárgyat illetően a minimálisan értékelhető szintre eljuttassák .

Fentebb említett szakértői bizottsági gyakorlat konkrét alátámasztásai például a Vas , Zala és a Fejér megyei szervek (hasonló a többiek hozzáállása is) , a tantárgyi mentesítés terén „ minden esetben csatolni kell az iskola igazgatójának beleegyező nyilatkozatát „ (2. 3. mell.) . Ily módon jelzik mennyire fontosnak tartják az intézmény szakmai jelzéseit . A Fejér megyei szakértői bizottság honlapján kiemeli „ Sokkal előnyösebb ,ha a vizsgáló szakemberek megismerhetik a gyermek pedagógusainak véleményét is „ .

2. A VMPSZ tájékoztatója

” a tanuló oktatása során törekedni kell a minimumszint elsajátítására „, a tanulóval foglalkozó pedagógusnak , a rehabilitációt végző gyógypedagógussal közösen kell meghatározni a tanuló oktatási szükségleteit „, tehát együtt döntenek az esetleges mentesítések kérdésében is (lásd Irányelv) . **Az általános iskolában kapott mentesítéseknek hosszú távú hatásai lehetnek** ,(jelentősen korlátozhatja a továbbtanulási lehetőségeket) . Utal az intézmény vonatkozó szabályzatában előírt szakmai , vizsga , egészségügyi , pályaalkalmassági követelményekre , ezek alól mentesítésre nincs lehetőség (lásd. lentebb)

Megállapítható tehát , a tantárgyi értékelés alóli mentesítésre vonatkozó szakértői vizsgálat figyelembe veszi az intézmény véleményét (kérelem , a tanuló iskolai produktumai) . A javaslat az igazgató (intézmény) álláspontját is , implicit módon magában foglalja , nem azzal szemben valósul meg .

IV.

Jogi (elvi) lehetőségként a szakértői bizottság – igazgatói egyetértés nélkül -- a vizsgálat elindításáról is dönthet ,és hozhat olyan szakértői véleményt , amely tartalmazza a tanuló tantárgyi értékelés alóli felmentésének javaslatát .

A fentiekkel összefüggésben felmerül a kérdés , milyen mozgástere van ez esetben az intézménynek ?

1. Kezdeményezheti a szakértői vélemény rendkívüli felülvizsgálatát (15/2015 EMMI r. 23. par.4. bek .) erről a szülőt – indoklással – tájékoztatja.

A szakértői bizottság -- helyszíni , egész napos hospitálás -- megváltoztathatja a tantárgyi felmentésről szóló korábbi javaslatát.

A szülő, ha ezzel nem ért egyet , a tankerületnél közvetlenül is kérelmezheti a szakvélemény felülvizsgálatát , a szakértői bizottság is köteles értesíteni a tankerületet (15/2013. EMMI r. 18.par.1.- 2. - 3. bek.) ha ott nem változtatnak , a döntésük ellen bíróságnál keresetet nyújthat be a szülő vagy a nagykorú tanuló (Nktv. 37. par. 4. bek .)

2. Előfordulhat , az igazgató nem hozza meg (késlelteti) a mentesítési határozatot . A szülő a meghozatalt kérelmezheti az intézményvezetőnél de élhet jogorvoslattal (Nktv .37. par.2.bek) a döntés ellen , a fenntartó tankerület irányába , a kérelem azonban elutasításra is kerülhet (Nktv . 38.par. 1.bek. ,, a ,, pont) ekkor marad a fentebb említett közigazgatási per .

A fellebbezésekkel az egész pedagógiai , gyógypedagógiai , pszichológia szakmai ügy kikerül a köznevelési jogból , a közigazgatási jog eljárási szabályainak hatálya alá , a szakmai szervezettől függetlenedik , ugyanis a jogalkotó teljesen másképp közelíti meg az értékelés fogalmát mint a pedagógia . Erre figyelmeztet az ELTE Gyógypedagógiai Karának vonatkozó szakmai ajánlása .

A Köznevelési törvény és más jogszabályok – emellett a józan megfontolás is -- a tanuló valós érdekében együttműködési kötelezettséget írnak elő az oktatás szereplői viszonylatában ,ezért a vitás kérdésekben adott esetben a tantárgyi felmentéseknél (pedagógiai kedvezmények lehetősége) is megegyezésre kell törekedni .

V. A tantárgyi értékelés alóli mentesítés hatásai

Az intézményi tapasztalatok azt mutatják a felmentések ellentétes előjelű helyzeteket hozhatnak létre .

1. Az átmeneti mentesítés feloldozhatja a tanulót a szorongás alól ami abból fakad , küzdelmei ellenére , a képességdeficit következtében hiányzó tudását értékeli , a valós teljesítménye helyett .Így megindíthatja , igénye legyen legalább a minimális ismeretek elsajátítsa iránt .

2. A másik oldal , a mentesítések miatt , a tanuló a valóságban stagnálhat vagy akár vissza is eshet a fejlődésben , sőt konzekvenciák nélkül , ugyanis a mentesség minden teljesítés és visszacsatolás alól kivon. (teljesítmény alapú diszkrimináció és szegregáció) A gyenge teljesítmény az értékelésben nem mutatkozhat meg , végső soron nem bukhat meg . Az amúgy

is problémás tanulási motiváció szinte eltűnik, így nincs ami arra ösztökélné a tanulót, akár a legalacsonyabb szinten teljesítse a számára gondot okozó tananyagot. A tanulók részére így vonzó is lehet a mentesség, ezen az úton mellőzhetik kötelezettségeiket.

3. Nem lehet behatárolni a mentesített tanuló teljesítményét, márpedig az utóbbinak a továbbtanulás szempontjából kivételes vonatkozása van (kimeneti-teljesítmény központúság). Ugyanis nem tudnak mit értékelni a közép és felsőfokú eljárás során. A statisztikai adatok szerint helyzet egyre romlik (középiskolák mindössze kb. 2, 5%) az említett intézmények nem szívesen fogadnak tanulási zavaros tanulókat mert nem lehetnek biztosak benne a konkrét tantárgyi mentesítések nem gátolták –e őket a választott iskolához, szakmához kellő minimális kompetenciák megszerzésében.

Vannak olyan közép fokú intézmények ahol konkrétan közlik a felvételi tájékoztatóban, a tanulási zavar kizáró ok vagy nem veszik figyelembe a felmentéseket és ez a hatáskörükbe tartozik. Speciális felvételi elbírálási szabályokat határozhatnak (20/2012. EMMI r. 32.par. 4.bek.) meg, pl. egészségügyi, pályaalkalmassági, szakmai követelmények. Minden középiskola maga dönt arról, milyen módon számítja ki az SNI tanulók felvételi pontszámait. Habár a szakértői vélemény javasolhatja tantárgyi mentességet, de ezek a kedvezmények nem vezethetnek a középiskola által nyújtott szakképzettséghez előírt alapvető tanulmányi követelmények alóli felmentéshez. Az ominózus elvárások meghatározása a középiskola vagy felsőfokú intézmény hatásköre. Az erre vonatkozó szabályzatuk szerint illethetik meg vagy sem a felmentések az SNI tanulókat.

4. Az új NAT és az illeszkedő tartalmi szabályozó, az SNI Irányelv a sérülés - specifikus módszereket, a differenciálást a tananyag feldolgozásában, a kompenzálást az ép funkciók bevonásával, preferálja, a tantárgyi minimum követelmények elsajátításában.

Az ép intellektusú tanulónak nagy többségének a tananyag kis lépésekre bontása, a pedagógiai kedvezmények által (segédeszközök segítségével, időtartam növeléssel) képesnek kell lennie például a matematika alap követelményeinek az elsajátítására. Még diszlexia és diszgráfia mellett is lehet olyan képességprofilja a tanulónak, ami lehetővé teszi a helyesírási szabályok elvárható szintű alkalmazását.

Rámutat az Irányelv arra is, a megfelelő integráció teljesítményjavulást hoz, sikerkritériuma a többi tanulóval való együtt haladás.

Mindent meg kell tenni tehát a felmentések elkerülésére, ez pedig a NAT elvárásai szerint megtehető. „ Bár a szakszolgálat feladata az állapotfelmérés alapján történő diagnosztizálás, a probléma felismerése, azonosítása, az egyéni fejlődési út és feladatok kijelölése nem csupán a tanulót diagnosztizáló szakemberek privilégiuma, hanem az oktató-nevelő munkát végző kollégák közös szemléleti pozíción alapuló, szakmai összefogást igénylő feladata. Különösen az iskolai alulteljesítés felmerülésekor javasolt a fokozatos, egyénre szabott beavatkozás, a tanórai differenciálás és annak hatékonyságának nyomon követése. „ Vagyis a tantárgyi mentesség és buktatás két végpontja között van mozgástér például a szöveges értékelés alkalmazása (Nktv. 56. par. 1. bek. a pont) esetleg tantárgyrészek értékelése alóli felmentés .

Korábban , főleg az elmúlt évtizedben , a mentességek elszaporodása azt az üzenetet közvetítette , a közoktatás a gyógypedagógiai rendszerrel karöltve sem tudja hatékonyan megoldani a tanulási zavaros tanulók fejlesztését . Mindez már a társadalmi integrációs folyamatot is visszafoghatja. (Oktatási Hivatal honlapján nyilvántartott , Új Pedagógiai Szemle).

VI. További jogi és szakmai megközelítések

1. A 2018. évi törvényi változás (Nktv. 56. par. 1.bek.) a minden tanulóra kiterjedő mentesítési lehetőséget , az SNI tanulóakra szűkítette .

Ezt megelőzően megtámadták a törvényjavaslatot , az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos elutasító határozatában azonban helyt adtak a változtatást kezdeményező EMMI szakmai indoklásának „ a BTMN tanulók esetében , a tantárgyi értékelések alóli felmentések nagyszáma (lásd. fentebb) szinte automatikus ! alkalmazása immár rendszerszintű problémákat okoz a köznevelési rendszerben , a felvételi és az érettségi vizsgák során vizsgák során . A felmentések alkalmazásával nincs motiváció az iskola , a tanuló , a szülő oldaláról a tanulási problémák leküzdésére , amely a tanuló jövőképe szempontjából rendkívül hátrányos . A felmentések kivezetésével a hangsúly a fejlesztésre , a kompenzációra helyeződik át „ .

Minden gyógypedagógus tudja mennyire elenyésző a határ a BTMN és az SNI kategória között , ezt megerősíti , más országokban nem is létezik az említett megosztás , ez magyar specialitás . Hozzáteve a BTMN kategória csak a közoktatásban van , míg az SNI a felsőoktatásban is létezik .

Az EMMI fenti szakmai állásfoglalása közvetetten iránymutató az SNI tanulók ügyében is és „ üzent „ a szakértői bizottságoknak is (lásd. a praxisváltozás) .

Az EMMI törvényjavaslati indoklása korrelál a fentebb említett dokumentumokban (NAT , Irányelvek) rögzített szakmai elvekkel .

1. Az EMMI hivatalos lapjában az Új Köznevelésben megjelent tanulmány is az eddigiek mellett szól , a gyakorlati munkát végző gyógypedagógus szemszögéből közelít .
„ Gondos mérlegelés szükséges , elkerülhetővé váljon ,a szülő vagy gyermek kezdeményezésére indokolatlan felmentés történjen . Ez a tanulóval a küzdés helyett az elkerülő magatartást sajátítja el és később korlátozza a továbbtanulását . Továbbá a mentesítés feladás , kudarcélmény a szülőnek, gyereknek és a folyamatban résztvevő pedagógusoknak . „
Hozzáteve ,a nevelési szempont is sérülhet , az önbecsülés leépül , ami önértékelési zavarokat eredményez ,megindulhat a neurotikus személyiségfejlődés , ez megalapozhatja az ún. deviáns karriert .

Voltak megalapozatlan tantárgyi felmentések amelyek a tanulók érdekeit sértő eredményeket is hoztak . Az Oktatási Jogok Biztosának gyakorlata utal ilyen esetre ,ami végül (a szakképzésben) a tanulói jogviszony megszüntetéséhez vezetett .

VII. Szülői kérelem - mentesség – igazgatói határozat

1. A tantárgyi értékelés és minősítés alóli mentesítés lehetőségének jogszabályi alapja ,általános iskolától a középiskoláig bezárólag , az Nktv . 56. par. 1.- 2 .bek .
2. A középiskolai felvételi (20/2012. EMMI r. 33.par. 3.bek.) és az érettségi vizsgán (100/1997. Korm r. 6. par. 7. bek.) a szakértői véleményben javasolt felmentéseket és egyéb kedvezményeket a jelentkezéskor külön kérelmeznie kell a szülőnek (vagy a nagykorú tanulónak) .
3. Az előbbieken kívül vannak olyan általános iskolák vagy középiskolák ahol a szülő kérelmezi az igazgatói határozat meghozatalát .Alátámasztásul szolgáljanak , az idézett jogszabály hatálya alá tartozó általános iskola és egy középfokú intézmény dokumentumai (3.-4. mell.) . Az utóbbi tartalmazza a felmentésre vonatkozó kérelem elvetésének lehetőségét !
4. Az Oktatási Hivatal érettségivel kapcsolatos tájékoztatója (három kivonat)

a., „A jelentkezés elfogadásakor dönt az igazgató a R. 6. § (7) bekezdés szerinti mentességekre vonatkozó kérelmek elfogadásáról (pl. felmentés egy vizsgatárgy vagy vizsgarész alól, speciális értékelési szabályok, segédeszközök engedélyezése), esetleg elutasításáról „

b., „ Az iskola igazgatójának a döntéseit mindig határozati formában kell meghoznia. Így határozatot hoz pl. a mentességek megadásáról, módjáról, esetleges elutasításáról. „

c. , A mentesítéssel kapcsolatban hozott döntést írásba kell foglalni , megjelölve a döntés indokait , a mérlegelés során figyelembe vett körülményeket a döntés alapjául szolgáló jogszabályi helyeket , valamint tájékoztatást kell adni a jogorvoslati lehetőségekről is .

5. A szakértői bizottság javaslata nem tekinthető hatósági döntésnek , ezért kell a határozat .

VIII. A gyógypedagógus

A rehabilitációs fejlesztést végző szakemberként , az intézményi integráció kulcsfigurájaként , az SNI tanulókat érintő minden ügyben kompetenciája és kötelezettsége van (pályaválasztás , felvételi eljárás , érettségi és szakmai vizsga előkészítése) . Fejlesztő munkája beépül a tanítási órába , célja a tanuló tantárgyi teljesítményének javítása . Segítséget nyújt a pedagógusnak a differenciált tananyag – feldolgozást előmozdító specifikus gyógypedagógiai módszerek alkalmazására . Közreműködik a részeredmények értékelésében , a teljesítményt illetően ne az átlaghoz való viszonyítás legyen az alap , hanem az eltérő képességprofil figyelembevételével döntsön a pedagógus .

A szaktanárral , osztályfőnökkkel egymás tapasztalatait , javaslatait felhasználva , egyedi tanulási utakat határoznak meg ,így kerülve el a tantárgyi felmentést vagy a buktatást . Az együttműködés jegyében szükséges lehet a szülő jó irányba való befolyásolása – ez már ,preventív szándékkal , a kérelem beadása előtt is megvalósulhat -- több szempontból megközelítve , megalapozottan előterjesztve (diagnózis értelmezése) nem feltétlenül szolgálja a tanuló érdekét a mentesítés .

IX. Team összefoglaló megállapításai

1. – a szülő nem akarja a mentesítést , a szakértőinek kell visszavonni ..
 - a., Amennyiben a szülő nem akarja a mentesítést , nem írja alá az erre irányuló intézményi kezdeményezést , ekkor viszont életbe lép a fentebb említett

tankerületi eljárás (II . fej. 1.pont)
b., A másik esetben a szülő már a szakvéleményben lévő mentesítési javaslatot vissza akarja vonatni , akkor kezdeményeznie kell a szakértői vélemény felülvizsgálatát ennek azonban vannak időkorlátai (15/2013 . EMMI r. 22. par. 1. bek . és 23.par. 1. bek.). A szakértői bizottság vagy visszavonja a mentesítési javaslatot vagy nem , ez utóbbi esetben , 15 napon belül , a szülő a tankerülethez eljárását kérheti és a bizottság is értesíti a hatósági szervet (fenti rendelet 18. par. 1.-2.-3. bek.)

Tovább folytatódhat az ügy , ha nem kerül visszavonásra a felmentés , szülő bírósági keresetet nyújthat be , a tankerület döntése ellen .

2. – az intézményvezetőnek a szakértőiben foglaltakat kötelező megadnia ..
Ezzel kapcsolatban kiemelten meg kell jegyezni a szülő mellett , az intézmény részére is rendelkezésre áll a mentesítést javasló szakvélemény , szakértői bizottsági felülvizsgálatának lehetősége (lásd. fentebb , szakszolgálati rendelet 22. par.1.bek. és 23. par. 4.bek .)

3. -- a szülőnek nem kell kérnie ..
A IV . fejezet igazolja , a közoktatási rendszer heterogén és komplex jellege miatt , vannak olyan oktatási helyzetek amikor vonatkozó jogszabály előírja a kérelmet (továbbá , intézményi gyakorlat).

X.

Összegzésként visszatérve a kiindulópontához : a tantárgyi mentesítést illetően , a kérelem , a szakértői javaslat , a fellebbezések , a folyamatot véglegesen lezáró döntés háttérében , szerteágazó jogi és szakmai aspektusok , lehetőségek találhatóak .

Megjegyzések

1 . A pedagógiai programok szinte nem tartalmaznak utalást a mentesítések viszonylatában ,vagy sajátos kitételek találhatóak :

2. A pedagógiai programoknak tartalmazniuk kell az SNI tanulók értékelése kapcsán , a mentességekkel kapcsolatos esszenciát (Irányelv) .

